

HUUMETESTAUKSEN VALVOTTU NÄYTTEENOTTO

Yleistä

Terveydenhoidollisessa testauksessa on kyse yleensä päivystysluonteisesta potilaan diagnoosin/erotusdiagnoosin tekemisestä tai hoidollisesta seurannasta. Näihin tarkoituksiin riittää yleensä osoitustasoiset huumeeseulat, mutta pyytäjän on kirjattava perustelu niiden käytöstä potilaan tietoihin. Osoitustasoisia huumeeseuloja/testejä ei tarvitse valvoa, mutta testattavan henkilöllisyys on varmistettava kuvallisesta dokumentista.

Valvonnallisen testauksen syiden takana voivat olla myös sosiaaliset ja oikeudelliset perusteet tai soveltuvuus työhön/opiskeluun. Pyritään lähinnä löytämään huumeiden käyttäjät. Koska positiivisesta huumetuloksesta voi kohdistua testattavaan oikeudellisia, sosiaalisia, taloudellisia tai oikeusturvaan liittyviä seurauksia, valvonnallisessa testauksessa koko testausprosessin, ja erityisesti näytteenoton, on oltava riittävän luotettavaa sekä lakien ja sopimusten mukaista, ettei jälkikäteen herää epäilystä tuloksen oikeellisuudesta. Tähän tarkoitukseen tulee pyytää varmistustutkimukset ja ottaa näytteet valvotusti.

Immunologiset seulontatestit (U-Huum-O ja U-Huum-Ct) kattavat vain osan päihdetarkoitukseen käytetyistä aineista, minkä vuoksi joskus joudutaan pyytämään myös laajoja huumeeseulontoja (mm. U-HuumLCt, B-HuumLCt tai U-HuumTOF).

Opiskelun aikana tehtävästä huumetestauksesta säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön niin sanotussa SORA-lainsäädännössä. SORA-säännökset ja määräykset käsittelevät opiskeluun soveltumattomuuteen liittyviä ratkaisuja: mm. opiskelijaksi ottamisen esteisiin, opiskeluoikeuden peruuttamiseen ja palauttamiseen. Huumausainetestauksesta säädetään ko. koulutusta koskevissa laeissa yksityisyyden suojasta työelämässä annettua lakia rinnastaen eli kyse on valvonnallisesta testauksesta.

- Kun selvitetään opiskelijan akuuttia päihtymystä ja toimintakyvyn heikkenemistä, tutkitaan verinäytteestä laaja huumaus- ja lääkeaineseula (B-HuumLCt).

- Kun epäillään huumausaineriippuvuutta, tutkitaan laaja huumaus- ja lääkeaineseula sekä veri- että virtsanäytteestä eli B-HuumLCt:n lisäksi myös U-HuumLCt.

Työpaikan huume-tutkimuksia (U-Huume-4, U-Huume-7 ja U-ALTPK-L) varten on oma erillinen ohjeensa.

Tutkimuspyynnöt ja tilaaminen

Huume-seulontatutkimusten tarkempi sisältö on kuvattu ISLABin tutkimusohjekirjassa.

Varmistetuille seuloille tulee sähköisen pyynnön lisäksi olla myös paperilähete. Lähetteen voi tulostaa ISLABin internetsivuilta: ISLABin internet-sivuilta: www.islab.fi -> Ammattilaisille -> Tutkimuksen valinta ja läheteet (Huumausainetutkimukset ISLAB 080-081). Täytä lähetelomakkeeseen *tilaaja täyttää* kohdat.

Taulukko 1. ISLABissa yleisesti käytössä olevat huumetutkimukset, näytteenoton valvonta sekä tarvittavat lähetteet, putket ja sinetit.

Pyyntö	Näytteenoton valvonta	Sähköisen pyynnön li-säksi lähetelomake	4 ml säilöntäai-neeton virtsanäy-teputki	10 ml säilöntäaineeton virtsanäyteputki	9 ml EDTA-putki	Sinetit
U -Huum-O	-	-	1 kpl	1 kpl	-	-
U -Huum-Ct	kyllä	Huumetutkimukset- lähete (ISLAB 080-081)	1 kpl	3 kpl	-	4 kpl
U -HuumTOF	kyllä	Huumetutkimukset- lähete (ISLAB 080-081)	-	2 kpl	-	2 kpl
U -HuumLCt	kyllä	Huumetutkimukset- lähete (ISLAB 080-081)	-	2 kpl	-	2 kpl
B -HuumLCt	-	Huumetutkimukset- lähete (ISLAB 080-081)	-	-	2 kpl	2 kpl
U -Oksik-O	-	-	-	1 kpl	-	-
U -AmfeKir* U -TramaCt U -PregaCt ym.	kyllä	Huumetutkimukset- lähete (ISLAB 080-081)	-	2kpl	-	2 kpl
U -Huume4 U -Huume7 U -ALTPK-L	Katso ohje <i>Työelämän huumeseulonta</i>					

* Pyyntö voidaan tehdä myös aiemmin valvotusta ja analysoidusta näytteestä (ks. Tutkimusohjekirja).

Tilat valvottua virtsanäytteenantoa varten

Virtsanäytteenottoon käytetään valvontaan soveltuvaa WC-tilaa. Näytteenoton valvoja valvoo näytteenannon luukusta, ikkunan läpi tai menee mukaan WC-tilaan (poikkeus työpaikan tai oppilaitosten seulonnat, jossa näytteenotto valvotaan testattavan intymiteettisuoja huomioiden).

Näytteenottovälineet

Näytteenottovälineitä voi tilata ISLABin laboratorioiden näytteiden lajittelutyöpisteistä:

Kuopio:	Puijon laboratorion lajittelu puh 044–717 8746 Savotalon laboratorio puh 044–717 8807
Joensuu:	Kemia puh 044–717 8889
Mikkeli:	Toimisto puh 044–717 8924
Savonlinna:	Toimisto puh 044–717 8956
Iisalmi:	Toimisto puh 044–717 8831
Varkaus:	Toimisto puh 044–717 8836
Pieksämäki:	Toimisto puh 044–717 8979

Näytteenotto ja testattavan tunnistaminen

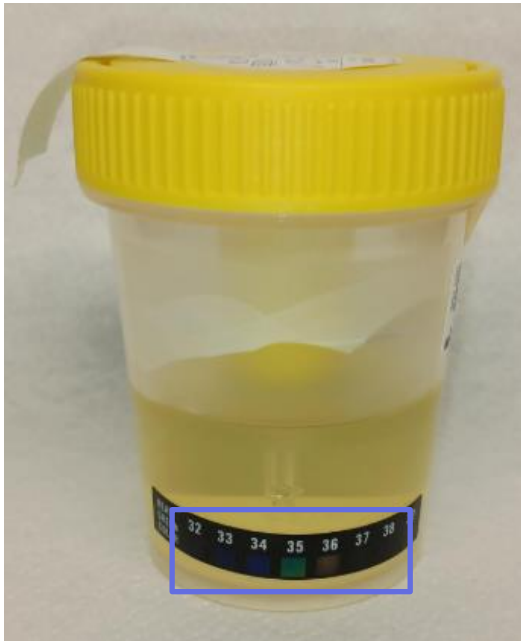
1. Tarkasta testattavan henkilötiedot kuvallisesta kortista ja tulosta näyteputkitarrat. Merkitse henkilöllisyyden toteaminen pyynnön mukaiseen mahdolliseen läheteeseen. Mikäli testattavalla ei ole kuvallista dokumenttia, kysy henkilötunnus ja merkitse läheteeseen, ettei henkilöllisyyttä ole varmistettu.
 - a. Näytteenluovuttajalla pitää olla mukanaan Huumetutkimukset-lähete (ISLAB 080 081). Myös yksittäisten varmistuspyyntöjen (Ct-loppuiset) sekä U-AmfKir-tutkimuksen yhteydessä käytetään tätä samaa lähetelomaketta ja näytteenotto valvotaan.
 - b. Jos pyytäjänä on oppilaitos (rastitettu läheteeseen), lähetteitä tulee olla kolme kappaletta.
2. Kerro testattavalle näytteenoton kulku ja sen eri vaiheet. Näin hänen on helpompi asennoitua testitilanteeseen.

3. Anna testattavan itse valita näytteenottoastiat (tarvittavat purkit ja putket). Tarkista testattavan kanssa niiden koskemattomuus ennen käyttöä.

Virtsanäytteenanto

Kaikki U-alkuiset varmistuspyynnöt (-Ct ja TOF –loppuiset sekä AmfeKir)

1. Pyydä testattavaa jättämään päällysvaatteet, laukut ja muut irtotavarat valvottuun tilaan. Ohjaa testattava näytteenanto-WC:hen, tarkista tilan kunto ja poista käsisaippua (jos mahdollista).
2. Pyydä testattavaa käärimään hihat ylös ja pesemään kätensä ilman saippuaa ja kuivamaan ne kertakäyttöpyyhkeeseen. Pyydä testattavaa laskemaan housut nilkkoihin, jolloin mahdollisia piilotettuja "näytteitä" ei voi käyttää.
3. Anna testattavalle näytteenottoastia ja pyydä antamaan virtsanäyte:
 - vähintään 40 ml U-Huum-Ct
 - vähintään 20 ml U-HuumTOF, U-HuumLCt, yksittäiset Ct-tutkimuksetKatetrilla otettavat näytteet tulee ottaa valvotusti hoitoyksikössä. Hoitoyksiköt tietävät, miten katetrinäytteenotto tapahtuu ja näin he voivat varmistua, ettei näytteeseen mene mitään ylimääräistä, eikä näytettä manipuloida.
4. Valvo näytteenantoa niin, että näyteastian ei ole mahdollista lisätä mitään ylimääräistä.
Poikkeus: Mikäli kyseessä on oppilaitoksen pyytämä U-HuumLCt (katso ko. lähete), testattavan yksityisyyden suoja tulee varmistaa. Testattava luovuttaa virtsanäytteen WC-tiassa siten, että taataan yksilön intymiteettisuoja. Näytteenottajan tulee valvoa näytteenantoa, mutta hänellä ei saa olla suoraa katsekontaktia testattavaan.
5. Mikäli testattava ei saa annetuksi näytettä, hänen valitsemansa virtsanäytepurkki/putket laitetaan roskeen, vaikkakin ne olisivat käyttämättömiä.
6. Mikäli testattava ei saa annetuksi virtsanäytettä, hänelle annetaan lasillinen vettä noin puolen tunnin välein (kokonaismäärä ei saa ylittää litraa). Annettu vesimäärä merkitään lähteeseen. Normaalisti virtsanäyte pystytään saamaan 2–3 tunnin kuluttua.
7. Totea näytteen kelpoisuus heti näytteenoton jälkeen:

- Tarkista virtsan **lämpötila** välittömästi (4 min sisällä) näytteenottoastian lämpötilaindikaattorista. Lämpötilatarraan ilmestyy vihreä ”täppä”, jonka on oltava välillä 32–38 °C, jotta se on hyväksyttävä. Kirjaa lämpötila läheteeseen.
- Jos näytteen **ulkonäkö ja väri** poikkeaa normaalista, kirjaa asia läheteeseen.
- Jos epäilet näytteen aitoutta tai havaitset näytteenottotilanteessa jotain normaalista poikkeavaa, kirjaa asia läheteeseen.
- Anna testattavan valita itse näyteputket ja pyydä toteamaan niiden koskemattomuus. Jaa virtsanäyte testattavan läsnä ollessa putkiin Taulukon 1 mukaisesti.

Verinäytteenotto

Mikäli pyyntö on B-HuumLCt otetaan näytteeksi 2 x 9 ml EDTA-putkea. Näytteet otetaan ja sekoitetaan ohjeen mukaisesti.

Näytteiden sinetöinti ja näytteenoton hyväksyminen

1. **Sinetöi** näyteastiat (virtsa- ja/tai veriputket) **asiakkaan läsnä ollessa** seuraavasti:

- Kiinnitä pyyntötarrat pystysuoraan näyteastioiden kylkiin.
- Kiinnitä sinetitarrat napakasti näyteputken korkin yli siten että sinetti osuu sekä putkeen että pyyntötarraan (ei pyyntötarran viivakoodin ja näytenumeron päälle).

Mikäli näytteenantoa ei ole valvottu, ei putkiakaan sinetöidä.

- **Sinettiä ei saa enää irrottaa/asetella uudelleen.** Mikäli sinetti menee huonosti, ota uusi putki ja sinetti potilaan läsnä ollessa.

Irrotetussa sinetissä näkyy "void" teksti.

- Mikäli virtsan huumeaseulojen yhteydessä on pyydetty erikseen myös U-Krea, tätä erillistä putkea ei sinetöidä.

2. Kun näytteet on sinetöity, ota **allekirjoitukset** lähetteeseen

- Pyydä, että testattava lukee lähetelomakkeessa olevat tietonsa ja allekirjoituksellaan hyväksyy näytteenottomenettelyn ja kuittaa seuranneensa oman oikeusturvansa varmistamiseksi näytteen käsittelyn joka vaiheen.
- Muista, että myös paikka ja päivämäärä tulevat merkittyä.
- Näytteenoton valvoja kuittaa valvoneensa näytteenottotilanteen ja tarkastaneensa näytteen analysointikelpoisuuden omalla allekirjoituksellaan (muista merkitä myös nimenselvennös).
- Mikäli tutkittavalla on oppilaitoksen pyyntö (laajojen seulojen lähete), **kaikki lähetteet on täytettävä.** Anna yksi täytetty lähete tutkittavalle mukaan ja toimita kaksi näytteen mukana näytteet lähettävään laboratorioon.

3. Vie näyteastiat suoraan laboratorioon analysoitavaksi tai laita kylmään odottamaan kuljetusta.